



Datum van inontvangstneming : 20/05/2013

Zaak C-175/13

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

28 maart 2013

Verwijzende rechter:

Riigikohus (Estland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

21 maart 2013

Verzoekster en appellante:

MTÜ Liivimaa Lihaveis

Verweerder en geïntimeerde:

Eesti-Läti programmi 2007-2013 Seirekomitee

RIIGIKOHUS [hooggerechtshof van Estland]

HALDUSKOLLEGIUM [kamer voor bestuursrechtelijke zaken]

BESCHIKKING

(omissis)

Datum van de beschikking:

21 maart 2013

(omissis)

Zaak:

Beroep van MTÜ Liivimaa Lihaveis tegen besluit nr. 1.2-2.9/10/12920 van het Eesti-Läti programmi 2007-2013 Seirekomitee [Comité van toezicht voor het Ests-Letse programma 2007-2013]

Bestreden rechterlijke beslissing:

Beslissing van de Tartu Ringkonnakohus van 23 november 2012 in zaak nr. 3-10-2861

Grondslag van de procedure voor de Riigikohus:

Hoger beroep van MTÜ Liivimaa Lihaveis

(omissis)

DICTUM

1. **Het hoger beroep van MTÜ Liivimaa Lihaveis wordt verworpen.**
2. **Het Europees Hof van Justitie wordt ter aanvulling op de vragen van de Tartu Ringkonnakohus in punt 1 van het dictum van de beslissing van 23 november 2012 in zaak nr. 3-10-2861 om een prejudiciële beslissing verzocht over de volgende vragen:**

2.1. Moeten de lidstaten die aan het Ests-Letse programma 2007-2013 deelnemen, bij de instelling van het in artikel 63, lid 1, van verordening (EG) nr. 1083/2006 van de Raad van 11 juli 2006 en artikel 14, lid 3, van verordening (EG) nr. 1080/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 genoemde Comité van toezicht overeenkomstig artikel 19, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 47, eerste alinea, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie een overeenkomst sluiten over welk gerecht bevoegd is om uitspraak te doen op beroepen tegen besluiten van het Comité van toezicht, en op grond van welk recht op een desbetreffend beroep uitspraak moet worden gedaan?

2.2. Indien vraag 2.1. bevestigend moet worden beantwoord, maar een desbetreffende overeenkomst ontbreekt, is het dan in overeenstemming met artikel 63, lid 2, van verordening nr. 1083/2006 wanneer op een beroep tegen een besluit van het Comité van toezicht uitspraak wordt gedaan op grond van het nationale recht door een rechter van de lidstaat waarvan de verzoekende partij de nationaliteit bezit?

3. (omissis)

FEITEN EN PROCESVERLOOP

- 1 Het Ests-Letse programma 2007-2013 is een ter bevordering van de Europese territoriale samenwerking opgesteld operationeel programma dat de Europese Commissie heeft opgezet bij beschikking C(2007) 6603 van 21 december 2007

(omissis). Bij artikel 1 van beschikking C(2007) 6603 is het programmadocument „Eesti-Läti programm 2007-2013” [Ests-Letse programma 2007-2013; hierna: „programmadocument”] goedgekeurd.

- 2 MTÜ Liivimaa Lihaveis [een vereniging van rundveehouders] heeft op 19 februari 2010 in het kader van het operationele programma verzocht om financiering van een project. Het project heeft de eerste fase van het vergelijkend onderzoek succesvol doorlopen. In deze fase is het als technisch subsidiabel aangemerkt en is de kwaliteit ervan beoordeeld door het Gezamenlijk Technisch Secretariaat, dat naar aanleiding hiervan een rangorde van de projecten heeft opgesteld en die ter beslissing heeft voorgelegd aan het Comité van toezicht. **[Or. 2]**
- 3 Op 28 en 29 juni 2010 vond een bijeenkomst van het Comité van toezicht plaats, waarop het Comité van toezicht het project van MTÜ Liivimaa Lihaveis heeft afgewezen. Het Gezamenlijk Technisch Secretariaat heeft MTÜ Liivimaa Lihaveis meegedeeld dat het Comité van toezicht haar verzoek had afgewezen.
- 4 MTÜ Liivimaa Lihaveis heeft bij de bestuursrechtbank **beroep** ingesteld om het besluit van het Comité van toezicht tot afwijzing van haar verzoek nietig te verklaren en het Comité van toezicht te gelasten het verzoek met betrekking tot het project van MTÜ Liivimaa Lihaveis opnieuw te onderzoeken en een bestuursbesluit vast te stellen dat in overeenstemming was met de wet. Volgens het beroepsschrift was het bestreden besluit van het Comité van toezicht een bestuurshandeling. Het besluit is onwettig, aangezien het bestuursorgaan in strijd met de discretionaire bepalingen heeft gehandeld, het besluit in strijd is met het geldende recht en met de algemene rechtsbeginselen, in de administratieve procedure procedurevoorschriften zijn geschonden, en in hoge mate niet is voldaan aan de vormvereisten waaraan een bestuurshandeling moet voldoen.
- 5 Bij **beslissing** van 21 september 2011 heeft de Tartu Halduskohus (bestuursrechtbank te Tartu) het beroep van MTÜ Liivimaa Lihaveis afgewezen op grond dat verzoekster kennelijk niet het recht kon hebben om zich tot de bestuursrechtbank te wenden. Het besluit van het Gezamenlijk Technisch Secretariaat van 28 en 29 juni 2010 is geen bestuurshandeling die voor de bestuursrechtbank kan worden aangevochten. § 1, lid 3 juncto lid 5, van Perioodi 2007-2013 struktuuritoetuse seadus (wet inzake structurele steun voor de periode 2007-2013; hierna: „StS”) voorziet in een uitzondering volgens welke de Haldusmenetluse seadus (wet inzake administratieve rechtspleging; hierna: „HMS”) niet van toepassing is op het operationele programma, en de programmadocumenten zelf bevatten afzonderlijke regels voor de selectie van te steunen projecten en de weigering van steun. Derhalve was het volgens de wetgever, gelet op de bijzonderheden van handelingen op grond van operationele programma's, noch mogelijk noch gegrond om zich bij de behandeling van de bij het Comité van toezicht ingediende verzoeken te baseren op de HMS. De in de programmadocumenten vastgelegde procedureregels wijzen er derhalve duidelijk

op dat de procedure voor het Comité van toezicht niet op nationale wettelijke bepalingen of beginselen betreffende de administratieve procedure is gebaseerd. Het Comité van toezicht is een internationaal op verenigingsbasis georganiseerd comité dat geen bestuursorgaan is, aangezien het niet voldoet aan de vereisten van § 8, lid 1, HMS. Het Comité van toezicht is evenmin een eenheid van een bestuursorgaan, zodat een besluit van het Comité van toezicht geen bestuurshandeling kan zijn, aangezien het niet door een bestuursorgaan is genomen. Ook al moet het besluit van het Comité van toezicht als bestuurshandeling worden aangemerkt, er is sprake van een interne bestuurshandeling. Verzoekster kan daarentegen geen beroep in rechte instellen, aangezien het besluit van het Comité van toezicht als zodanig voor personen van buiten de administratie geen rechten of verplichtingen doet ontstaan, afschaft of wijzigt. Pas nadat het besluit is genomen, vangt het Comité van toezicht met degene die het project heeft ingediend, onderhandelingen aan, die kunnen, maar niet moeten, leiden tot de sluiting van een steunovereenkomst.

6 MTÜ Liivimaa Lihaveis heeft bij de Tartu Ringkonnakohus (arrondissementsrechtbank te Tartu) **hoger beroep** ingesteld.

7 De Ringkonnakohus heeft het Europees Hof van Justitie in punt 1 van het dictum van de **beslissing** van 23 november 2012 verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:

„a) Is het reglement van orde van een door twee lidstaten samen opgericht Comité van toezicht – zoals de door het Comité van toezicht voor het Ests-Letse programma 2007-2013 opgestelde programmagids –, waarin is bepaald dat tegen de besluiten van het Comité van toezicht niet in rechte kan worden opgekomen (punt 6.6, vierde alinea, van de programmagids: „The decisions of the Monitoring Committee are not appealable at any place of jurisdiction.”), verenigbaar met artikel 63, lid 2, van verordening (EG) nr.1083/2006 van de Raad [van 11 juli 2006 houdende algemene bepalingen inzake het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds en het Cohesiefonds en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1260/1999], juncto artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie?

b) Indien vraag a) ontkennend moet worden beantwoord: moet artikel 267, eerste alinea, sub b, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie aldus worden uitgelegd dat punt 6.6, vierde alinea, van de door het Comité van toezicht voor het Ests-Letse programma 2007-2013 opgestelde programmagids een handeling van een instelling, orgaan of instantie van de Unie is die nietig moet worden verklaard?

c) Indien vraag a) ontkennend moet worden beantwoord: moet artikel 263, eerste alinea, tweede volzin, junctis artikel 256, lid 1, en artikel 274, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie aldus worden uitgelegd dat het Hof van Justitie van de Europese Unie dan wel de naar nationaal recht

hiervoor bevoegde rechter bevoegd is om kennis te nemen van beroepen tegen besluiten van het Comité van toezicht voor het Ests-Letse programma 2007-2013?”

In punt 2 van het dictum van de beslissing heeft de Ringkonnakohus de behandeling van de zaak geschorst tot de prejudiciële beslissing van het Europees Hof van Justitie kracht van gewijsde heeft. De Ringkonnakohus oordeelde: **[Or. 3]**

1) Punt 6.6 van de door het Comité van toezicht op grond van het programmadocument opgestelde programmagids, dat de betwisting van besluiten van het Comité van toezicht uitsluit, is in strijd met artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”).

2) Het Comité van toezicht is geen nationaal bestuursorgaan in de zin van § 8, lid 1, HMS, aangezien het niet bij nationale wet, bij een besluit krachtens een nationale wet of bij een bestuursovereenkomst is opgericht. Het Comité van toezicht is evenmin een privaatrechtelijk of op grond van het nationale recht ingesteld lichaam. Het Comité van toezicht is geen bij internationaal verdrag opgerichte internationale organisatie.

3) De door het Comité van toezicht opgestelde gids is derhalve een rechtshandeling ter uitvoering van het afgeleide Unierecht.

4) Wanneer het Europees Hof van Justitie oordeelt dat punt 6.6 van de programmagids in strijd is met artikel 47 van het Handvest, is zowel het Hof van Justitie van de Europese Unie als de nationale rechter bevoegd om het beroep te onderzoeken.

ARGUMENTEN VAN PARTIJEN

8 **MTÜ Liivimaa Lihaveis** heeft tegen de beslissing van de Ringkonnakohus hoger beroep ingesteld, voor zover de Ringkonnakohus de behandeling van de zaak heeft geschorst tot de prejudiciële beslissing van het Europees Hof van Justitie kracht van gewijsde heeft. Appellante stelt:

1) Ook al is een programmadocument goedgekeurd door de Europese Commissie, het is geen Uniehandeling (arrest van het Europees Hof van Justitie van 19 september 2002, Huber, C-336/00, Jurispr. blz. I-7699). Een programmadocument wordt overeenkomstig het nationale recht toegepast, derhalve moeten aanvullende nationale rechtsregels worden vastgesteld. Estland heeft voor de toepassing van het programmadocument geen toereikende wettelijke regeling vastgesteld, aangezien de StS niet als toereikend kan worden aangemerkt.

2) Het Comité van toezicht is geen instelling van de Europese Unie. Het Comité van toezicht is niet op grond van beschikking C(2007) 6603 of het

programmadoocument ingesteld, maar moet op grond van het nationale recht worden ingesteld.

3) De programmagids voor het Ests-Letse programma 2007-2013 is geen Uniehandeling. De gids bevat enkel richtlijnen, geen rechtsregels. De programmagids is niet het reglement van orde van het Comité van toezicht in de zin van artikel 63, lid 2, van verordening nr. 1083/2006 van de Raad van 11 juli 2006. In het opstellen van een programmagids is voorzien in punt 7.1 van het programmadoocument. Hieruit kan echter niet worden afgeleid dat de gids bindend is. Ook al gaat het om een rechtshandeling, dit is een nationale rechtshandeling.

4) De nationale rechter is bevoegd om het geding te beslechten.

5) De instelling van de procedure is ongegrond en schendt verzoeksters recht op een effectieve rechtsbescherming. Het geding kan worden beslecht zonder de prejudiciële beslissing van het Europees Hof van Justitie af te wachten.

9 Het **Comité van toezicht** en het **ministerie van Binnenlandse Zaken** concluderen om de volgende redenen tot verwerping van het hoger beroep van MTÜ Liivimaa Lihaveis:

1) Het Comité van toezicht is noch een bestuursorgaan in de zin van § 8, lid 1, HMS noch een eenheid van een zelfstandige derde persoon of een onderdeel ervan.

2) Het programmadoocument is een Uniehandeling, aangezien het door de Europese Commissie is goedgekeurd. De verwijzing naar de beslissing van het Europees Hof van Justitie in zaak C-336/00 is niet relevant, aangezien in die zaak de Commissie het programmadoocument heeft goedgekeurd en het om een nationaal steunprogramma ging.

3) Het Comité van toezicht is een instelling van de Unie, aangezien het op grond van beschikking C(2007) 6603 en verordening nr. 1083/2006 van de Raad is ingesteld. § 38, lid 2, StS bevestigt dat het Comité van toezicht geen nationaal orgaan is. Zowel Estland als Letland heeft leden van het Comité van toezicht benoemd.

4) De programmagids is een Uniehandeling.

5) De nationale rechter is niet bevoegd om het geding te beslechten.

STANDPUNT VAN DE KAMER

10 De kamer onderzoekt allereerst de mogelijkheid om de beslissing van de Ringkonnakohus te vernietigen (I), vervolgens de bevoegdheid van de

Halduskohus (II) en ten slotte de noodzaak om het Europees Hof van Justitie aanvullende prejudiciële vragen te stellen (III). **[Or. 4]**

I

- 11 Met haar beroep vordert verzoekster uitdrukkelijk punt 2 van het dictum van de beslissing van de Ringkonnakohus te vernietigen. Voorts betoogt verzoekster dat de Ringkonnakohus ten onrechte om een prejudiciële beslissing heeft verzocht. Derhalve dient te worden uitgemaakt of tegen een verwijzingsbeslissing beroep kan worden ingesteld en of de rechter die uitspraak doet op het beroep de desbetreffende beslissing kan vernietigen op basis van het betoog van een partij dat het verzoek om een prejudiciële beslissing ongegrond is.
- 12 § 95, lid 4, eerste volzin, van het Halduskohtumenetluse seadustik (wetboek administratieve rechtspleging; hierna: „HKMS”) luidt: „Een rechter die het Hof van Justitie van de Europese Unie om een prejudiciële beslissing over een in de zaak opgeworpen vraag verzoekt, schorst de behandeling van de zaak tot de beslissing van het Hof van Justitie van de Europese Unie kracht van gewijsde heeft.”

De kamer is van oordeel dat de Ringkonnakohus, aangezien zij het Europees Hof van Justitie een prejudiciële vraag heeft gesteld, volgens § 95, lid 4, eerste volzin, HKMS de behandeling van de zaak moest schorsen. Het gaat om een bindend voorschrift, dat de rechter niet toestaat na te gaan of de behandeling van de zaak onder de gestelde omstandigheden moet worden geschorst. De rechter beschikt op grond van het aangevoerde voorschrift ter zake evenmin over een beoordelingsmarge wanneer de procedure al lange tijd loopt en geen inhoudelijke beslissing over de zaak is genomen.

De Ringkonnakohus heeft de behandeling van de zaak terecht geschorst. De beslissing om de behandeling van de zaak te schorsen kan slechts worden vernietigd indien de kamer bevoegd is om punt 1 van het dictum van de beslissing van de Ringkonnakohus te vernietigen, dat wil zeggen om het verzoek om een prejudiciële beslissing aan het Europees Hof van Justitie nietig te verklaren.

- 13 Het nummer van het dictum van de beslissing van de Ringkonnakohus waarin om een prejudiciële beslissing wordt verzocht, kan naar nationaal recht worden aangevochten, aangezien daardoor de verdere behandeling van de zaak wordt verhinderd (§ 235, lid 1, HKMS). Een verzoek om een prejudiciële beslissing heeft tot gevolg dat de behandeling van de zaak wordt geschorst. De rechter beschikt ter zake niet over een discretionaire bevoegdheid.

De vernietiging van een verwijzingsbeslissing is volgens het Unierecht echter uitgesloten. Het Europees Hof van Justitie heeft in het arrest van 16 december 2008, *Cartesio* (C-210/06, [Jurispr. blz. I-9641], punt 98), namelijk het volgende standpunt ingenomen: „[A]rtikel 234, tweede alinea, EG [moet], wanneer er in het nationale recht regels bestaan inzake het recht om op te komen

tegen een beslissing waarbij een prejudiciële verwijzing wordt gelast, welke regels worden gekenmerkt door de omstandigheid dat het gehele hoofdgeding aanhangig blijft bij de verwijzende rechter, en alleen tegen de verwijzingsbeslissing beperkt hoger beroep kan worden ingesteld, aldus [...] worden uitgelegd dat aan de bij deze verdragsbepaling aan iedere nationale rechter verleende bevoegdheid om een prejudiciële verwijzing naar het Hof te gelasten, geen afbreuk mag worden gedaan door de toepassing van dergelijke regels die de appelrechter toestaan om de beslissing waarbij een prejudiciële verwijzing naar het Hof wordt gelast, te wijzigen, om deze verwijzing te vernietigen en om de rechter die deze beslissing had genomen, te gelasten de behandeling van de geschorste nationale procedure te hervatten.”

Naar het oordeel van de kamer mag de bevoegdheid van de verwijzende rechter volgens de bovengenoemde beslissing van het Europees Hof van Justitie niet worden beperkt door het nationale recht. Voorts vloeit uit het bovengenoemde standpunt van het Europees Hof van Justitie voort dat een hogere rechter de prejudiciële vragen van een lagere rechter niet mag wijzigen of nietig verklaren, noch de rechter mag opdragen de geschorste nationale procedure voort te zetten. Bijgevolg kan de kamer punt 1 van het dictum van de beslissing van de Ringkonnakohus, waarin de Ringkonnakohus het Europees Hof van Justitie om een prejudiciële beslissing heeft verzocht, niet vernietigen of wijzigen. Voorts verbiedt de aangevoerde beslissing van het Europees Hof van Justitie de hogere rechter niet om in dezelfde zaak in de procedure in beroep aanvullende vragen te stellen, wanneer een lagere rechter het Europees Hof van Justitie reeds om een prejudiciële beslissing heeft verzocht.

- 14 Gelet op een en ander verwerpt de kamer het hoger beroep.

II

- 15 Hoewel het Europees Hof van Justitie bevoegd is om in laatste instantie het Unierecht uit te leggen, acht de Riigikohus het in het belang van een verdere juiste en vlotte afdoening van het hoofdgeding noodzakelijk reeds in de huidige **[Or. 5]** stand van het geding een standpunt in te nemen over de vraag of en hoe het Estse recht het mogelijk maakt om besluiten van het Comité van toezicht bij een Estse bestuursrechtbank aan te vechten, wanneer in de procedure het standpunt wordt ingenomen dat het Comité van toezicht geen Ests bestuursorgaan in de zin van § 8 HMS is.
- 16 Volgens § 4, lid 3, HKMS kan bij de bestuursrechtbank geen beroep worden ingesteld tegen de activiteit van instanties van een buitenlandse staat, een internationale organisatie of de organen ervan. Evenmin kan bij de bestuursrechtbank beroep worden ingesteld tegen de activiteit van de instellingen van de Europese Unie (artikel 263 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie).

Aan de instelling en de activiteit van het Comité van toezicht werken Estse overheidsinstanties mee. Dat aan de instelling en de activiteit van het Comité van toezicht ook overheidsinstanties van een andere staat deelnemen, maakt het Comité van toezicht niet tot een instantie van een buitenlandse staat in de zin van § 4, lid 3, HKMS. Het Comité van toezicht is evenmin een internationale organisatie of een orgaan van een dergelijke organisatie. Bijgevolg sluit § 4, lid 3, HKMS op zich niet de bevoegdheid van de bestuursrechtbank uit om te beslissen op beroepen tegen besluiten van het Comité van toezicht.

Voor de bevoegdheid van de bestuursrechtbank is het volgens § 4, lid 1, HKMS niet bepalend of die instantie, die openbaar gezag uitoefent, overeenkomt met het in § 8, lid 1, HMS bedoelde begrip „bestuursorgaan.” Het Comité van toezicht oefent, wanneer het besluiten neemt over de financiering van projecten van Estse personen, op het Estse grondgebied jegens Estse personen openbaar gezag uit. Een geding over de rechtmatigheid van zijn activiteit is van publiekrechtelijke aard. Indien het Comité van toezicht geen instelling van de Europese Unie is, valt een geding over zijn activiteit volgens § 4, lid 1, HKMS onder de bevoegdheid van de bestuursrechtbank.

- 17 Weliswaar is het voor de in § 5, lid 1, punten 1 en 2, HKMS vastgelegde bevoegdheden van de bestuursrechtbank bepalend of het besluit van het Comité van toezicht als bestuurshandeling in de zin van § 6, lid 1, HKMS kan worden aangemerkt. Volgens § 6, lid 1, HKMS is een van de voorwaarden voor een bestuurshandeling dat het om een bestuursorgaan in de zin van § 8 HMS gaat. De kamer is evenwel van oordeel dat, ook al is het Comité van toezicht geen bestuursorgaan in de zin van § 8 HMS en kunnen besluiten van het Comité van toezicht bij een nationale rechter worden aangevochten, dit de bestuursrechtbank niet noodzakelijk belet de in § 5, lid 1, punten 1 en 2, HKMS vastgelegde bevoegdheden toe te passen op een besluit van het Comité van toezicht. De rechter kan overwegen of hij het nationale recht buiten toepassing laat, voor zover het in strijd is met het Unierecht.
- 18 De autonomie van de lidstaten bij de regeling van de bestuursrechtelijke procedure op onder het Unierecht vallende gebieden is beperkt door het gelijkwaardigheidsbeginsel en het doeltreffendheidsbeginsel. Wanneer het Unierecht voorziet in de uitvoering van een Uniehandeling door een gemeenschappelijke instelling van lidstaten en de lidstaten de uit de Uniehandeling voortvloeiende rechten tegenover besluiten van die gemeenschappelijke instelling niet onder voorwaarden beschermen die gelijkwaardig zijn aan de voorwaarden die gelden voor door de nationale bestuursorganen te nemen beslissingen, kan dit in strijd zijn met het gelijkwaardigheidsbeginsel. Wanneer een lidstaat voorts met betrekking tot de betwisting van besluiten van de gemeenschappelijke instelling helemaal niet in rechterlijke bescherming voorziet, kan dit in strijd zijn met het doeltreffendheidsbeginsel (zie arrest van het Europees Hof van Justitie van 13 maart 2007, Unibet, C-432/05, [Jurispr. blz. I-2271,] punt 43).

Gelet op het bovenstaande staat volgens de kamer niets in de weg aan een toetsing van de besluiten van het Comité van toezicht door een Estse bestuursrechtbank, voor zover het Europees Hof van Justitie van oordeel is dat het Comité van toezicht geen instelling van de Europese Unie is en dat voor de betwisting van besluiten ervan niet het Gerecht van de Europese Unie bevoegd is. Wanneer in plaats van een Ests bestuursorgaan een gemeenschappelijke instelling van Estland en een andere lidstaat het Unierecht in Estland ten uitvoer legt, kan die gemeenschappelijke instelling volgens het Unierecht op grond van de voor een Ests bestuursorgaan geldende regels, onder andere van § 5 HKMS, aan bestuursrechtelijke toetsing worden onderworpen.

- 19 Naar het oordeel van de kamer vloeit uit artikel 63 van verordening nr. 1083/2006 en artikel 14, lid 3, van verordening nr. 1080/2006 voort dat het Comité van toezicht een instelling van de lidstaten en niet van de Europese Unie is (zie ook arrest van het Europees Hof van Justitie van 13 maart 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening e.a., C-383/06[–]C-385/06, [Jurispr. blz. I-1561,] punt 36). Gezien de bovengenoemde beperkingen beïnvloedt dit standpunt van de kamer echter niet de beslissing op het beroep (zie punten 11-14 van de onderhavige [beschikking]). **[Or. 6]**

III

- 20 Na de indiening van het verzoek om een prejudiciële beslissing van de Ringkonnakohus heeft het Europees Hof van Justitie de procedure in zaak C-562/12 ingeleid.

Gezien de tijd die sinds de instelling van het beroep is verstreken en het recht op een proces binnen een redelijke termijn, acht de Riigikohus het van belang te vermijden dat in de procedure in de onderhavige zaak later een nieuw verzoek om een prejudiciële beslissing wordt ingediend. Volgens de kamer is het niet in strijd met het bovengenoemde standpunt van het Europees Hof van Justitie (zie punt 13 van de onderhavige [beschikking]), wanneer een hogere rechter van een lidstaat ten behoeve van een doeltreffende rechtspleging prejudiciële vragen stelt ter aanvulling op de vragen in een beslissing van een lagere rechter. Het is in het belang van de rechtspleging een vlotte afdoening van het hoofdgeding te waarborgen nadat het arrest van het Europees Hof van Justitie in kracht van gewijsde is gegaan.

- 21 Indien het Europees Hof van Justitie de Ringkonnakohus antwoordt dat de naar nationaal recht bevoegde rechter bevoegd is om uitspraak te doen op beroepen tegen besluiten van het Comité van toezicht, zijn daarmee in casu nog niet alle moeilijkheden in verband met de uitlegging van het Unierecht verholpen.
- 22 Volgens de kamer valt ook de beslissing of steun moet worden toegekend, onder de bevoegdheid van het Comité van toezicht (punt 6.6 van de programmagids en artikel 19, lid 3, van verordening nr. 1080/2006). Voorts sluit punt 6.6, vierde

alinea, van de programmagids de betwisting van dergelijke besluiten van het Comité van toezicht uit.

- 23 Artikel 19, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie luidt: „De lidstaten voorzien in de nodige rechtsmiddelen om daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Unie vallende gebieden te verzekeren.” Een soortgelijk recht vloeit voort uit artikel 47, eerste alinea, van het Handvest. Artikel 41, lid 1, van het Handvest luidt: „Eenieder heeft er recht op dat zijn zaken onpartijdig, billijk en binnen een redelijke termijn door de instellingen, organen en instanties van de Unie worden behandeld.” Volgens lid 2 van dit artikel behelst dit recht het recht van eenieder te worden gehoord, het recht van eenieder om inzage te krijgen in het dossier en de plicht van de betrokken diensten, hun beslissingen met redenen te omkleden.
- 24 De kamer betwijfelt of Estland en Letland in casu bij de instelling van het Comité van toezicht de bovengenoemde rechten hebben gewaarborgd.

Indien het Europees Hof van Justitie het ermee eens is dat rechtsgeschillen over besluiten van het Comité van toezicht onder de bevoegdheid van de nationale rechters vallen en dat punt 6.6 van de programmagids in strijd is met het Unierecht, is niet duidelijk volgens het recht van welke van de twee lidstaten (Estland dan wel Letland) de geldigheid van de besluiten van het Comité van toezicht moet worden getoetst. Evenmin is duidelijk hoe de aan de activiteit van het Comité van toezicht deelnemende vertegenwoordigers van een lidstaat aan een arrest uit de andere lidstaat kunnen worden onderworpen. Dat had kunnen worden vermeden indien de lidstaten bij de instelling van het Comité van toezicht zowel de bevoegde rechter als het toepasselijke recht hadden vastgesteld.

Voor het geval dat het Europees Hof van Justitie van oordeel zou zijn dat besluiten van het Comité van toezicht bij een rechter van een lidstaat kunnen worden aangevochten en dat op de activiteit van het Comité van toezicht het recht van een lidstaat van toepassing is, ontbreekt een overeenkomst tussen Estland en Letland over welke rechter van welke lidstaat op grond van welk recht het geding moet beslechten. Derhalve acht de kamer het noodzakelijk het Europees Hof van Justitie aanvullende vragen te stellen.